

Återblickar på synrehabiliteringen i Skandinavien

Jörgen Gustafsson, Krister Inde, Gaute Mohn Jenssen, Arne Tømta, Kirsten Kobberø, Jytte Mejlvang, Kirsten Baggesen – ett svenskt-norskt-danskt team inom SENior-projektet, Vision Enabling Lab, optikerutbildningen, Högskolan i Kalmar, Sverige.

Skandinavien - Sverige, Norge och Danmark - har i mer än 35 år erbjudit den mest tillgängliga synrehabiliteringsprogram i världen. De tjänster som erbjuds finansieras av skatter inom hälso- och sjukvårdssystemet. Verksamheten bedrivs under olika namn men begreppet syncentraler är det mest gångbara.

Historia och utveckling inom synrehabilitering i Sverige, Danmark och Norge - de skandinaviska länderna
Under 1960-talet fanns i Sverige för synskadade personer ett antal privata optiker som tillhandahöll optiska hjälpmedel som finansierades med offentliga skattemedel. En utvärdering av systemet visade

att i många fall samma utrustning rekommenderades till alla, trots att patienterna hade olika synmässiga förutsättningar och behov. Denna brist på individualisering och begränsade professionalitet var en av huvudorsakerna till att utveckla syncentraler (eller synhjälpcentraler) som man kallade det i Sverige inledningsvis i hälso- och sjukvårdssystemet. I samma utredning lämnades också förslag till en ettårig högskoleutbildning för synpedagoger av Inde/Bäckman. AMU-center i Furulund, ett yrkesinriktat rehabiliteringscenter i södra Sverige fick uppdraget och utmaningen att starta ett rehabiliteringsprogram för personer med användbara synrester 1971.

År 1960 etablerade ögonläkare Henning Skydsgaard och hans kolleger vid Statens Ögonklinik i Hellerup i utkanten av Köpenhamn som den första medicinskt inriktade syncentralen i Europa. Denna inspirerades av New York Lighthouse Low Vision Clinic som invigdes 1953 med ögonläkaren Gerald Fonda som den förste ledaren.

I Norge var inte heller initiativtagarna medicinska eller pedagogiska, utan kom från hjälpmedelscentralen, organisationen som skulle förse medborgarna med tekniska hjälpmedel och utrustning för alla funktionshindrade. Denna service var fastställd i lag och koncentrerat till Hjälpmedelscentraler. Den första startade sin verksamhet 1979.

Den första syncentralen i Sverige

Den första svenska syncentralen inom hälso- och sjukvården startades 1973 i Göteborg och finansieras av en privat stiftelse. Fra 1979 rekommenderades att man skulle ge stöd till syncentraler i hela landet. De flesta syncentralerna är organiserade inom habilitering/rehabiliteringsorganisationen inom det offentliga hälso- och sjukvårdsprogrammet inom landsting och regioner med ögonläkare som remitterande partners.

Synvårdsutredningen rekommenderade 1979 att en syncentral borde bestå av 6 - 8 tjänster, (optiker, synpedagoger, ögonläkare, och

socialkonsulent). Ett tecken på den starka utvecklingen är att syncentralen i Stockholm idag (2008) har 82 personer anställda och den kan därför vara "den största i världen". Alla syncentraler finansieras med offentliga subventioner och fungera som en del av hälso- och sjukvårdssystemet i varje län/region.

Utbildning inom synpedagogik och optik

I Sverige har en utbildning för synpedagoger funnits sedan 1976 och drivs nu som ett program vid Stockholms universitet. Magisterexamen på synpedagogprogrammet startade under 2004.

I Danmark finns en liknande utbildning och ett program erbjuds vid Institut for Blinde og Svagsynede (inte på universitet som i de andra länderna) och i Norge finns utbildningen vid Institutet för specialpedagogik som är en del av Oslo universitet. Idag finns en brist på synpedagoger i alla länderna. För optiker som specialiserar sig på synsvageoptik finns kurser som en del av optikerutbildningarna, i Sverige erbjuds även en fortbildning som kallas "optometrisk rehabilitering" vid Högskolan i Kalmar. I Norge är optometrisk rehabilitering delvis integrerad i optikerskolan i Kongsberg. Man erbjuder även en speciell kurs i synrehabilitering. Även i de danska optikerutbildningarna har synrehabilitering i grundutbildningen och en speciell kurs i optik för synsskadade.

Excentrisk fixation och andra metoder

Träning av excentrisk fixation publicerades internationellt först av Krister Inde. Den artikeln beskriver metoder som presenterades i boken "Synträning med Optik" från 1975. I Sverige har begreppet synsvag och insatserna för synsvaga resulterat i att redan 1977 ändrade organisationen för blinda och synskadade sitt namn från De Blindas Förening till Synskadades Riksförbund. Denna förändring återstår för Dansk Bindsamfund och Norges Blindforbund, även om de i sin undertitel anger att de även arbetar för och med människor med synrester. ■